

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ ФОНЕТИЧНІ ВПЛИВИ І ЗАПОЗИЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПОЛЬСЬКОГО АНТРОПОНІМІКОНУ МЕШКАНЦІВ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧ. ХІХ СТ.

MARTA ABUZAROWA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

EAST SLAVIC PHONETIC INFLUENCES AND BORROWINGS IN THE POLISH ANTHROPNOMY OF THE RESIDENTS OF POLISH-UKRAINIAN BORDERLANDS AT THE END OF XVIII AND EARLY XIX CENTURIES. Adding to the lexical structure of Polish language, affecting its phonetics and morphology, Ukrainian language has also left its distinct mark in the formation of Polish anthroponymy. This is evident in the large number of Polish surnames with East Slavic (predominantly Ukrainian) elements recorded in the Roman Catholic parish register of the Galician region. Thus, identification of phenomenon of phonetic interference in Polish anthroponymy of Drohobych, analysis of phonetic influences of Ukrainian language on the formation of Polish surnames in Drohobych at the end of XVIII and beginning of XIX centuries is an important, interesting and hitherto little studied linguistic problem that are discussed in this article.

Keywords: polish surnames, influence and borrowings from east Slavic languages, the Polish-Ukrainian borderland.

Мова не може існувати ізольовано¹. Тривале сусідство (Польське Королівство і Русь), перебування в межах однієї держави (спочатку в Польсько-Литовській державі, згодом Імперії Габсбургів) зумовлювали постійні безпосередні культурні, економічні й політичні контакти між польським та українським народами. Це, своєю чергою, відобразалося на мовних взаємозв'язках і породжувало численні запозичення, уподібнення, нашарування, які спробуємо простежити на прикладі

¹ Мовознавець І. Фаріон влучно зауважує: *Жодна мова світу не існує без зв'язків, взаємовпливів та зіставлень з іншими мовами* [Фаріон 2001: 9]. Аналогічну тезу про взаємодію мов висловлюють автори книги *Мова і нація*, додаючи: *Найбільш поширеним видом і результатом цієї взаємодії є проникнення елементів однієї мови до іншої* [Іванишин 1994: 95].

польського антропонімікону мешканців одного з багатонаціональних і поліконфесійних міст українсько-польського прикордоння – Дрогобича.

У Дрогобичі, як і в багатьох інших містах Східної Галичини (Львові, Перемишлі, Стрию, Тернополі, Івано-Франківську і т. д.), простежуються особливо тісні стосунки поляків та українців (в різні часи і за різних обставин називалися русинами (руськими, рутенцями) чи малоросами), котрі тривалий час проживали й донині проживають в межах одного міста. Уже сама назва Дрогобич² відображає те, що місто розташоване в регіоні, де польська культура й мова зіткнулася з руськими культурою й мовою: назва містить дві українські фонетичні риси – наявність *h* і *cz* (з праслов. **tj*), а також одну польську – відсутність повноголосся, властивого східнослов'янським мовам (-го- замість -ого-).

Зіткнення польської мови з руською вплинуло передусім на фонетично-морфологічний рівень польської мови, тому в даній статті зосередимося на виявленню фонетичних інтерферентних явищ в польському антропоніміконі Дрогобича й аналізі впливу української мови³ на формування фонетичного рівня польських прізвищ дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. – це важливі, цікаві й до цього часу маловивчені⁴ мовознавчі питання.

З метою виявлення фонетичних східнослов'янських впливів та запозичень у польському антропоніміконі, попередньо був зроблений етимологічний аналіз 7754 прізвищ (після відбору однакових антропонімних одиниць залишилось 2400 прізвищ), розшифрованих із шести римо-католицьких метричних книг Дрогобича⁵,

- 2 Назва Дрогобич утворена за допомогою архаїчного суфікса *-їь від особової назви Дорогобить. Див. *дет.* [Котович 2009: 70]. Препозиційна частина імені Дорогобить співвідноситься з прикметником *дорогий*, а постпозиційна, імовірно, – з давнім дієсловом *быти* – *бути* [Чучка 2011: 169].
- 3 Оскільки, крім українських, у польських прізвищах виокремлюємо також інші східнослов'янські елементи (у поодиноких випадках простежуємо білоруські і майже немає російських), у назві статті використовуємо поняття *східнослов'янські*. Проте в більшості випадків мова йтиме про українську основу й висвітлення здебільшого українських мовних впливів та запозичень. Варто наголосити, що в польському мовознавстві під терміном *східнослов'янські запозичення* прийнято вважати *w praktyce ukraińskie, mniej białoruskie* [Urbańczyk 1968: 295].
- 4 Антропонімікон польсько-українського прикордоння досліджували такі мовознавці як Е. Вольнич-Павловська, В. Шульовська, І. Митник, проте польський антропонімікон Дрогобича як багатонаціонального міста, за винятком антропонімії, почерпнутої з однієї римо-католицької метричної книги, не розглядався.
- 5 Використані метричні книги: 1) *Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1784 – 1791, t. II* / Метрична книга із записами про хрещення парафіян протягом 1784 – 1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD); 2) *Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1792 – 1812, t. III, IV, V* / Метрична книга із записами про хрещення парафіян проотягом 1792 – 1812 рр., м. Дрогобич, т. III, IV, V (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD); 3) *Книга із записами про одруження парафіян протягом 1792 – 1829 рр., м. Дрогобич* (спр. 1720, опис 4а, фонд 201, ЦДІАЛ УКРАЇНИ); 4) *Liber Copulatorum Civitatis Drohobycz, ab anno 1784 – 1792, t. II* / Книга із записами про одруження парафіян протягом 1784 – 1792 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD); 5) *Liber Mortuorum pro Civitate Drohobycz ab anno 1792 ad annum 1800, t. III* / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1792 – 1800 рр., м. Дрогобич, т. III (спр. 1719, опис 4а, фонд 201, ЦДІАЛ УКРАЇНИ); 6) *Liber Mortuorum Civitatis Drohobycz ab anno*

із записами, здійсненими протягом 1784–1816 рр.⁶, що зберігаються у фондах Центрального Державного Історичного Архіву України у Львові та Головного Архіву Давніх Актів у Варшаві. Для визначення етимології прізвищ користуємось двотомним історично-етимологічним словником прізвищ К. Римута [Rymut 1999, 2001], звертаємось до першого великого тлумачного *Словника польської мови* у 6 томах, виданого Б. С. Лінде [Linde 1807–1814], деяких частин *Мотиваційно-етимологічного словника старопольських особових назв* [Cieślíkowa 2000, Malec 1995, Kaleta 1997, Cieślíkowa 2002], *Етимологічного словника польської мови* А. Брюкнера [Brückner 1927], додатково використовуємо словник української мови Б. Грінченка [Грінченко 1958–1959] та *Географічний словник Польського Королівства та інших слов'янських країн* [Sulimierski 1880–1902].

Важливим моментом нашого дослідження є виокремлення з усього масиву прізвищ власне польських (при цьому слід чітко розрізняти поняття *польські прізвища* і *прізвища поляків*⁷). Мовознавці визначають, що *головним показником національної приналежності антропоніма є його суфікс (це стосується лише прізвищ, утворених морфологічним способом). У випадку творення прізвищ семантичним способом необхідно звертати увагу на їхню фонеморфемну структуру та на географію побутування* [Горпинич 2006: 132]²⁴. Отже, для виокремлення польських прізвищ, крім ареалу поширення, особливу увагу звертаємо на такі ознаки:

- фонетичні риси, властиві польській мові або її діалектам;
- походження твірної основи від лексеми, що функціонує або функціонувала в польській мові чи її діалектах;
- прізвищеві форманти, притаманні польській мові або її діалектам.

Існує ряд фонетичних особливостей, що характерні східнослов'янським мовам, але відсутні в західнослов'янських. Ці риси дозволяють виокремити польські антропонімні одиниці зі східнослов'янськими компонентами (під терміном давні східнослов'янські, за С. Урбанчиком, розуміємо запозичення з української мови, рідше з білоруської). У складі польських прізвищ дрогобичан на межі XVIII–XIX ст., фіксуємо такі східнослов'янські елементи:

1784 – 1791, т. II / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1784 – 1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespol nr 437, AGAD).

6 Хронологічні межі дослідження охоплюють період 32 років (1784 – 1816 рр.). Обґрунтовуючи вибір періоду кінця XVIII – поч. XIX ст., передусім спираємось на дослідження добре відомих мовознавців [Худаш 1977: 100], які вважають саме цей проміжок часу періодом стабілізації прізвищ у сучасному розумінні цієї антропонімної категорії. Крім цього, саме з 1784 р. збереглася копія найстарішої метричної книги римо-католицької парафії Дрогобича, яку нам вдалося віднайти й розшифрувати її антропонімний багаж. Цим пояснюється вибір початкової дати нашого дослідження. До 1816 р. записи у метричних книгах ведуться систематично, далі впорядкованість дещо порушується, тому ця дата обрана як кінцева.

7 Факт ведення метричних книг в римо-католицькому костелі не означає, що всі записи стосуються виключно поляків з генетично польськими прізвищами. Такі прізвища, як *Feduszko*, *Hawryszko*, *Juryszyn* (українські) чи *Derantere*, *Millieu* (французькі), чи *Flechtner*, *Hauptman* (німецькі) не зараховуємо до ряду польських прізвищ.

1. збереження повноголосся. Праслов'янські сполуки **tort*, **tolt*, **tert*, **telt* на польському мовному ґрунті розвинулися в -*ro*-/-*rzo*-, -*ło*-, -*rze*-, -*le*- [Łesiów 2003: 13], на східнослов'янському – в -*oro*-, -*oło*-, -*ere*-, -*ełe*-/-*eło*⁸. Сполуки -*oro*-, -*oło*-, -*ere*- наявні у таких польських прізвищах:

- *Berezycki* (пор. укр. береза і пол. brzoza);
- *Derewniak* (пор. укр. дерево і пол. drzewo);
- *Horodycki*, *Horodyski*, *Chorodecki* – відтопонімні прізвища, утворені від назв населених пунктів на кшталт *Horodek*, *Horodyszczce*, розташованих здебільшого на руських землях). Топоніми походять від укр. город (пор. укр. город і пол. gród); крім цього, у прізвищах *Horodycki*, *Horodyski* виразно видно вплив української мови у зв'язку з наявністю щілинного дзвінкого гортанного [h];
- *Smereczańska* – від назви сіл *Smereczany* (*Smereczany*) або *Smereków*. На східнослов'янське походження прізвищевої основи, як і етимонів-топонімів, формально вказує повноголосся -*ere*-. Назви могли утворитись від укр. smereka або від пол. діал. smrek, smerek. Оскільки етимони укр. смерека і пол. świerk (смерека) походять від одного праслов'янського кореня < *smřkъ (зі зміною групи приголосних *śmř- > śwř-), лексичного запозичення не відбулося, натомість доцільно стверджувати вплив української (в деяких регіонах також словацької або чеської) фонетики на виникнення пол. діал. smrek, smerek [Boryś 2005: 623].
- сумнівним з погляду фонетичної приналежності є прізвище *Seretyńska*. Прізвище однозначно походить від географічних назв Серет (річка або місто на українсько-румунському кордоні). У зв'язку із відсутністю однієї версії походження назви Серет, можна лише припускати наявність повноголосся -*ere*- у прізвищі.
- прізвища *Soroczyński*, *Soroczyńska* без сумніву постали на українському мовному ґрунті. По-перше, у зв'язку з наявністю повноголосся, прізвищеві основи формально зараховуємо до східнослов'янських. По-друге, регіон поширення населених пунктів Сорочин, Сорочинці, від яких утворились прізвища, підтверджує українську генезу. По-третє, базою для творення топонімів з основою *Sorocz-* могли стати апелятиви: 1) укр. сорока/soroaka – в даному випадку апелятивна основа наявна і в польській, і в українській мовах, фіксується лише фонетична різниця (пор. укр. сорока і пол. sroaka); 2) укр. сорочка/soroczka (пор. укр. ап. сорочка і пол. ап. koszula) – якщо базою для творення топонімів слугував ап. сорочка, то доцільно твердити про українське лексичне запозичення в процесі творення польського прізвища або полонізацію українського прізвища;
- *Wereda*, *Weredyn* (*Weredynowa*), *Werydyn* – прізвища, найімовірніше, утворені від укр. розм. вереда, вередун [Мельничук 1982: 352–253] (пол. wstręciuch, wredny); могли також утворитися від пол. діал. ап. wereda *брудота*, який зберігся в польських говірках під впливом укр. вереда, вередун, про що свідчить збереження повноголосся -*ere*-);

- *Werelenowa* – наявність повноголосся у прізвищі дозволяє припускати його східнослов'янський родовід, проте етимон прізвища визначити не вдалося;
- *Wołoszynoski* (з руським повноголоссям -ою- замість польського -ю-). Етимон прізвища походить від укр. етноніма волошин/*Wołoszyn*, що на Русі позначав румун і молдаван. Мовознавець С. Грабець, всупереч версіям А. Брюкнера [Brückner 1927: 630], вважає назву *Wołoch* і похідну *Wołoszyn* запозиченнями з української мови, що частково адаптувалися в польській мові за посередництвом творів польських письменників з українсько-польського порубіжжя [Hrabec 1949: 18, 22].
- *Weretelnik*, *Weretynowa*, *Weretyński* – походять від діал. *wereta* (пол. *plachta*), який А. Брюкнер етимологізує від руського ап. *верета* [Brückner 1927: 606–607], тому етимон прізвища можна трактувати як лексичне руське запозичення у польській мові.

2. перехід праслов'янського носового *ą (юс великого) в и: *Dub*, *Dubiszowa*, *Dublanuwna*, *Dublański*, *Dubrawski* (*Dubrawska*); *Guśkiewicz*; *Hubicki* (*Hubicka*), *Chubicki*, *Chubkiewicz* [Buczyński 1967: 239; Maryniakowa 1995: 48–51]; *Husakowski*; *Kruchli* (можливо, незакінчене *Kruchliński*), *Krug* (пор. укр. ап. *круг* і пол. *krąg*); *Mudry*; *Rubczyński* (пор. укр. ап. *рубати* і пол. *raǫać*); *Rukawiczka*; *Struk* (*Strukowa*); *Zubaliczowa*, *Zubolewiczowa*.

3. еволюція ʒ (ять) в і замість в а, е (ця риса притаманна лише українській мові серед інших східнослов'янських):

- *Bidka*, *Bidykowna* (пор. укр. *біда* і пол. *bieda*);
- *Biłas*, *Bilecki* (*Bilecka*, *Bitecka*), *Bilicki*, *Biliński* (*Bilińska*) (пор. укр. *білий* і пол. *biały*);
- прізвища *Birecki* (*Birecka*) походять від назви села *Bircza* Підкарпатського воєводства біля Перемишля. Топонім *Bircza* ʒ ос. назва *Birek* [Rymut 1987: 34] ʒ праслов. *birati або *bьrati [Cieślukowa 2000: 10] (пор. пол. *zabierać*). Появу українського голосного [i] в топонімі й антропонімах замість пол. [ie] (варіантна назва села – *Biercza* [Sulimierski 1880 – 1902: t. 1, 230]) можна пояснювати просуненням вперед праслов. дифтонга [ie] (ʒ) з перетворенням його на українському мовному ґрунті на [i] або в деяких випадках [y] [Шевельов 2002: 541–544] (пор. укр. ап. *збирати* – пол. ап. *zbiegać*).
- *Chlibkiewicz* (пор. укр. *хліб* і пол. *chleb*);
- *Chmilewski* (пор. укр. *хміль* і пол. *chmiel*);
- *Kliszcz* (пор. укр. *кліщ* – пол. *kleszcz*; може виступати як власне українське прізвище);
- *Liskowski* – походить від назви села *Liskowa*. Фонетична структура географічної назви *Liskowa* й похідного *Liskowski* свідчить про їхній український родовід: перехід давнього дифтонга [ie] в [i] на українському мовному ґрунті замість [a] на польському (пор. укр. ап. *ліс* і пол. ап. *las*). Існує невелика імовірність того, що топонім утворився на базі власне польського апелятива *lis* (*лис*), тоді прізвище вважатимемо власне польським.

4. український щілинний дзвінкий фарингальний [h] замість проривного польського [g] на місці праслов'янського *g:

- *Haynowski (Haynoski)* ← *Hajnówka* ← пор. укр. гай і пол. ап. *gaj*;
- *Hordyński* – прізвище, найімовірніше, утворилося на базі назви нас. пункт *Hordynia*, яких багато на теперішніх західноукраїнських землях. На руське походження прізвища вказує його фонетичний вигляд з українським h (пор. застарілий укр. ап. *гординя* і пол. ап. *rogarda*). Проте прізвище також можна виводити від прикметника *ogduński* (частіше вживався з придиховим [h] – *hogduński*) – *ординський*, утвореного від іменника *orda* (*horda*) – *орда* зі значенням *той, що стосується орди*. Прикметник *hogduński*, за Т. Мініковською, сягає своїм корінням турецько-татарської мови (турецьке *orda* – *табір*, татарське *ordu* – *військо*) і в польську мову потрапив через українську [Minikowska 1980: 55–56].
- *Horodycki (Horodyski)*;
- *Hoszowski*;
- *Hrycakowa, Hryckow*;
- *Hruszka, Hruszkiewicz (Hruszkiewiczowa), Hruszowska*;
- *Hubicki (Hubicka)*;
- *Husakowski*;
- *Pohanka* – могло утворитись від: 1) ап. *roganiać* – *поганяти* – підганяти батою, під впливом укр. фонетики; 2) ап. *roganin* – *поганин* також з укр. впливом; 3) укр. ап. *поганий*. Приймаючи будь-яку версію, українське походження прізвища або укр. впливи проступають у наявності укр. [h] замість польського [g].
- *Nehrebecki (Nehrebecka, Nehrebeckie)*;

Щілинний дзвінкий гортанний [h] інколи зазнавав полонізації і замінювався на *ch*⁹: *Chorodecki, Chubkiewicz, Chubicki, Kruchli, Nechrebecki*.

5. *g* замість диграфа *gz* в позиції перед [e] або [y]: *Grech* (пор. пол. *grzech*); *Grynda* (пор. пол. *grzęda*); *Nehrebecki (Nehrebecka, Nehrebeckie)*, *Nechrebecki* (пор. укр. *гребти* і пол. *grzebać*); *Skrypuch, Skrypuchiewicz, Skrypuchowna* (укр. *скрип* і пол. *skrzyp*).

6. українська диспалаталізація приголосних через злиття [y] з [i]: *Prosyłowicz* (пор. укр. *просити* і пол. *prosić*); *Szumylakowa* (пор. укр. *шумить* і пол. *szumi*); *Wysiatycki* (пор. укр. *висіти* і пол. *wisieć*).

7. укр. тверде *t* замість польського палатального *s*: *Katyńska, Kopystyński (Kopystyńska), Litynski, (Lityńska), Milatyński (Milatyńska), Stynawski*.

8. *oł* замість польського *eł*, що визріло з праслов'янської групи **yl* (в українській мові праслов'янська група **yl* переходить в *-oł-*, у польській мові змінюється в *-eł-*) [Minikowska 1980: 76]:

9 Як свідчать твори М. Рея, у XVI ст. поляки почали переймати іншомовне українське *h* як *ch* – про це дет. [Hrabec 1949: 25].

- *Kołtun (Kołtunowa), Kołtunowicz (Kołtunowiczowa, Kołtunowiczowna), Kultunowicz, Kołton* – від ап. kołtun жмут збитого, брудного волосся на голові. Згодом ап. kołtun став назвою хвороби. Апелятив прийнято вважати руським запозиченням [Porowska-Taborska, 1992: 44]. А. Брюкнер, покликаючись на лікаря Ер. Сикста, стверджує, що сама хвороба з'явилася на території Русі, швидко поширювалася і в Польщі її евфемістично назвали гостем (пол. gość), звідти й пішла польська назва gościec. Таким чином слова *kołtun, kołtek* від руського kołtat мали польські відповідники gwoździec, gościec. Хвороба зникла, але назва з відтінком зверхності залишилася, особливо використовувалась під час надання міщанських прізвищ [Brückner 1927: 248], з яких, очевидно, визріли прізвища. Як влучно зауважує Т. Мініковська, структура слова також вказує на його руську генезу: -oł-, що визріла на ґрунті української мови з праслов'янської групи *ьl, замість польської -eł-.
 - *Kołpiecki* – село Kołpiec (укр. Ковпечь), що розташоване недалеко від Дрогобича. Формальний вигляд географічної назви, як і прізвища, вказує на руське походження: перехід складотворчого твердого l в -oł- замість польського -eł-. Територія поширення географічних назв Kołpiec також вказує на східнослов'янське походження особової та географічної назв.
10. поява голосного [y] на місці давніх слабких ерів, які в польській мові занепали:
- *Kobryn, Kobryńska, Kobrynowicz (Kobrynowiczowa, Kobrynowiczowna)* – походять від назв нас. пунктів Kobryń, що розташовані на території Білорусі та Волині, або назви річки Kobryń на Київщині. Перелічені географічні назви розташовані на руських землях, проте похідні від них прізвища набули значного поширення на польських землях. Походження мотиваційної основи топонімів однозначно встановити не вдалося, тому й етнічну генезу (польську чи східнослов'янську) з'ясувати важко. Єдине пояснення (та й це, як зазначає сам автор, сумнівне) генези топоніма Кобрин знаходимо в дослідженнях Ю. Шевельова над українською фонологією. Мовознавець припускає, що топонім утворився шляхом додавання префікса ko- до кореня bŕьp-, що походить від церковнослов'янського брьние багно [Шевельов 2002: 596]. Якщо приймати гіпотетичну версію Ю. Шевельова, то на думку про українське походження наводить фонетичний склад мотиваційної основи зі вставним [y] після сонорних r і l. Така позиція голосного (утворює тверді групи -ry-, -ly-) спричинена переходом ерів в [y] і властива саме українській фонетиці [Шевельов 2002: 588–594]. Деякі мовознавці вважають прізвище власне українським, спираючись на дані носіїв прізвища: скажімо, Я. Дзира на базі козацького реєстру з 1649 р. фіксує відгідронімні прізвища Кобринець і Кобрицький, які вважає українськими [Дзира 2004: 250].

Отже, у польському антропоніміконі дрогобичан кінця XVIII – поч. XIX ст. фіксуємо такі найвиразніші східнослов'янські фонетичні риси: повноголосся, еволюція носового *q в [u], перехід ь в і, звук h. Рідше трапляється українська диспалаталізація приголосних, t замість ć, r замість польського rz, українське -oł- замість польського -eł- і т. д. Порівняно велика кількість польських прізвищ дрогобичан,

що містять в собі східнослов'янські (здебільшого українські) фонетичні риси, не повинна дивувати. На такий, а не інший характер антропонімів впливали передусім національність (віросповідання) і мова населення того регіону, в межах якого особові назви формувалися і поширювалися.

У даній статті вдалося проаналізувати лише невелику частину східнослов'янських запозичень і впливів у польському антропоніміконі мешканців польсько-українського прикордоння. Крім фонетичних східнослов'янських ознак, на цих теренах польський антропонімікон переймає також морфологічні елементи та східнослов'янську апелятивну й онімну лексику. Згідно з підрахунками, близько 20% усіх польських прізвищ у своєму складі містить формальні східнослов'янські елементи. Здогадуємось, що насправді прізвищ, утворених на базі східнослов'янських основ, є набагато більше, проте через полонізацію (починаючи з XV ст., завдяки адміністративній практиці прізвища з українськими рисами полонізувалися [Kość 1999: 16]) без глибших генеалогічних досліджень їхніх носіїв такі прізвища визначити важко. Чим давніший період піддається аналізу, тим важче визначити походження прізвищ та виявити чужомовні елементи, оскільки впливи стираються, а запозичення вміло адаптуються до норм мови-реципієнта.

BIBLIOGRAFIA

- Boryś 2005:** Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Brückner 1927:** Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- Buczyński 1976:** Buczyński M., *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska* [w:] *Annales Univesitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Sectio F., Vol. XXII, 10, Lublin 1976.
- Cieślikowa 2000:** *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1, *Odapelatywne nazwy osobowe*, opr. A. Cieślikowa, Kraków 2000.
- Cieślikowa 2002:** *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 7, *Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii*, red. A. Cieślikowa, Kraków 2002.
- Hrabec 1949:** Hrabec S., *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w.*, Toruń 1949.
- Kaleta 1997:** *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 3, *Odmiejscowe nazwy osobowe*, cz. 4, *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, opr. Z. Kaleta przy współudziale E. Supranowicz i J. Szymowej, Kraków 1997.
- Kość 1999:** Kość J., *Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym w perspektywie historycznej*, Lublin 1999.
- Linde 1807–1814:** Linde B. S., *Słownik języka polskiego*, T. 1–6, Warszawa 1807–1814.

- Łesiów 2003:** Łesiów M., *Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego* [w:] *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniem językowymi*, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin 2003.
- Malec 1995:** *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 2, *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, opr. M. Malec, Kraków 1995;
- Maryniakowa 1995:** *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, pod red. I. Maryniakowej, t.V, Leksyka 1, Warszawa 1995.
- Minikowska 1980:** Minikowska T., *Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w.*, Warszawa 1980.
- Popowska-Taborska 1992:** Popowska-Taborska H., *Geneza ukrainizmów w dialektach kaszubskich*, [w:] *Język a kultura, VII. Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław 1992.
- Rymut 1987:** Rymut K., *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1987.
- Rymut 1999, 2001:** Rymut K., *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1, t. 2. Kraków, 1999, 2001.
- Sulimierski 1880–1902:** *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1880–1902.
- Urbańczyk 1968:** S. Urbańczyk., *Szkice z dziejów języka polskiego*, Warszawa 1968.
- Горпинич 2006:** Горпинич В., Корнієнко І., *Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України* [в:] *Ономастика і апелятиви*. Вип. 25, Дніпропетровськ – Миколаїв 2006.
- Грінченко 1958 – 1959:** Б. Грінченко, *Словарь української мови*, т. 1–4, Київ 1958–1959.
- Дзира 2004:** Дзира Я., *Відгідронімні прізвища в козацькому реєстрі 1649 року* [в:] *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*, №11, Київ 2004, с. 234–266.
- Іванишин 1994:** Іванишин В., Радевич-Винницький Я., *Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України*, Дрогобич 1994.
- Котович 2009:** Котович В., *Ойконімія Дрогобиччини* [в:] *Студії з ономастики та етимології*, Київ 2009, с. 67–75.
- Мельничук 1982:** *Етимологічний словник української мови*, під ред. О. Мельничука, т. 1, Київ 1982.
- Фаріон 2001:** Фаріон І. *Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником)*, Львів 2001.
- Худаш 1977:** Худаш М., *З історії української антропонімії*, Київ 1977.
- Чучка 2011:** Чучка П., *Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник*, Ужгород 2011.
- Шевельов 2002:** Шевельов Ю., *Історична фонологія української мови*. Переклад з англійського видання Сергія Вакуленка та Андрія Даниленка (Shevelov G. Y., *A Historical Phonology of the Ukrainian Language*. Heidelberg 1979), Харків 2002.